

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาในทุกสังคม จะแตกต่างกันก็ในเรื่องอัตราความเร็วและเนื้อหาที่เปลี่ยนไป แต่เดิมนั้นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่ในปัจจุบันผลจากความก้าวหน้าของการสื่อสารและคมนาคม ทำให้ส่วนต่าง ๆ ของโลกติดต่อกันได้สะดวกรวดเร็วขึ้นมาก เฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา ผ่องพันธุ์ มลิรัตน์ (2521 : 7) กล่าวว่า ในประเทศกำลังพัฒนา ในช่วง 20 - 30 ปีมานี้ อัตราการเปลี่ยนแปลงพุ่งขึ้นสูงกว่าช่วงก่อน ๆ มาก

การเปลี่ยนแปลงที่มีอัตราเร็วพิเศษของประเทศกำลังพัฒนาในช่วงดังกล่าว เป็นผลจากการรับเอาวัฒนธรรมของโลกตะวันตก การรับเอาวัฒนธรรมที่รวดเร็วเกินไปนั้น นอกจากจะทำให้ขาดการปรับปรุงให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมเดิมเท่าที่ควรแล้ว ยังก่อให้เกิดความสับสนและเป็นเหตุแห่งการทำลายวัฒนธรรมเดิมของคนไทย ไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ตกอยู่ในภาวะดังกล่าว ในช่วง 20 - 30 ปีมานี้ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา มีอิทธิพลต่อชาวไทยอย่างมาก การรับเอาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ของต่างชาติโดยขาดการพิจารณาและถ่วงถ่วง เป็นเหตุให้เกิดความสับสน ความนิยมของคนในชาติเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมต่าง ๆ อันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติเสื่อมความนิยมลงทุกขณะ มรดกทางวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและจิตใจที่ดีงามทั้งหลายถูกทำลายโดยธรรมชาติและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมแบบไทยกำลังเปลี่ยนแปลงความนิยมในหมู่เยาวชน ค่านิยมคนไทยในปัจจุบันต่อมรดกล้ำค่าทางศิลปวัฒนธรรมตกต่ำลงไปมาก อาจเป็นผลกระทบกระเทือนต่อความเป็นเอกราชทางวัฒนธรรมและความมั่นคงของชาติได้ดังที่แปลก สนธิรักษ์ (2509 : 9 : 13) กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าของชาตินั้น วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญยิ่ง ความเสื่อมโทรมของวัฒนธรรมย่อมเป็นความเสื่อมโทรม

ของชาติ ความเจริญทางวัฒนธรรมก็เป็นความเจริญของชาติด้วยเหมือนกัน
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 228-235)
ก็มีความเห็นอย่างเดียวกัน และกล่าวว่า เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขให้ทันในช่วง
แผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 นี้ (พ.ศ. 2525 - 2529)

ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมส่วนรวมของชาตินั้น สิ่งทีละเลยมิได้เลย
คือวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากฐานหรือบ่อเกิดของวัฒนธรรม
แกนหรือวัฒนธรรมหลักของชาติ ดังที่กึ่งแก้ว อัครถาวร (กรกฎาคม 2518 : 99)
กล่าวว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตอันเป็นพฤติกรรมส่วนรวมของกลุ่มชนนั้น
พระยาอนุমানราชชน (ม.ป.ป. : 3) กล่าวถึงความจำเป็นในการศึกษาวัฒนธรรม
ระดับชาวบ้านว่า เพราะพวกเขาชาวบ้านรักหาความคิดและจารีตประเพณีเดิมตามส่วน
แห่งความเจริญไว้นานกว่าชาวกรุงชาวเมือง

การตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น และทำการศึกษารวบรวมโดย
วิธีการทางคติชนวิทยาหรือคติชาวบ้านนั้น กึ่งแก้ว อัครถาวร (2519 : 2 - 7)
กล่าวว่า เริ่มมาแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ
ของชาร์ลส์ ดาร์วิน ทฤษฎีนี้กระตุ้นให้สนใจเรื่องพัฒนาการของชนชาติ เพื่อจะได้
สร้างภาพสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ฟินแลนด์และไอร์แลนด์ค้นคว้าศึกษาอย่างกว้าง
ขวางและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ด้วยเหตุผลเพื่อปลูกฝังชาตินิยม เพราะข้อมูล
ทางคติชนวิทยาแสดงถึงความมีเอกลักษณ์และอิสระทางวัฒนธรรม โขเวียตรุส เชียใช้
ความรู้ทางคติชนวิทยาสันนิษฐานการปฏิวัติต่อสู้ทางชนชั้น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ
เยอรมนี ฝรั่งเศส อิตาลี อินเดียน และประเทศอื่น ๆ ก็ทำการศึกษาคติชนวิทยา
อย่างกว้างขวาง ผลจากการศึกษาทางคติชนวิทยานอกจากใช้สนับสนุนอุดมการณ์ทาง
การเมืองดังกล่าวนั้นแล้ว ยังเป็นการศึกษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในหลายประเทศ
คติชนและวรรณคดีเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก

สุเทพ สุนทรภะสัช (2511 : ก) กล่าวว่า การศึกษาคติชาวบ้านจะทำให้
เข้าใจถึงปัญหาและพฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น อันจะเป็นประโยชน์
ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และสังคม นอกจากนั้นคติชาวบ้านยังช่วยกลม
เกล้าจิตใจของประชาชนให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมอันดีงาม ดังที่ กุฑดาบ มีลลิตะมาศ

(2507 : 20 - 27) โคกดาวถึงอิทธิพลในแง่การอบรมทางสังคมว่า คติชาวบ้าน เป็นเสมือนกรอหม้อให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี ถูกต้อง แม้แต่กฎหมายบ้านเมือง ก็ไม่บังคับจิตใจได้เท่า เพราะได้ยื่นได้ฟังและอบรมอยู่กับชีวิตมาแต่ตอนแต่อก คติชาวบ้านจึงยังประโยชน์มหาศาล

ดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานปัจจุบันของประเทศไทย มีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ประการสำคัญคือ มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยภูเขาปิดกั้นตนเองออกจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ รวมทั้งภาคกลางด้วย แต่เดิมที่การคมนาคมไม่สะดวก การติดต่อกับส่วนกลาง เป็นไปโดยยากกว่าที่ควรจะเป็น ปัจจุบันสถานการณ์ดีขึ้นเป็นอันมาก

ในค่านิยมกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแบบฉบับเฉพาะทางวรรณกรรม ของตนเองมานานหลายปีจนยากแก่การลืมคน แบบของวรรณคดีมีทั้งเพื่อสืบละเอียดซึ่ง และวรรณคดีประยุกต์อันเป็นคติสอนใจในการครองตนทั้งชายและหญิง ตั้งแต่วัยเด็ก วันหนุ่มสาว วัยครองเรือน กระทั่งวัยชรา ตำราการปกครอง การดำเนินชีวิต ตามประเพณี เช่น "ยี่สิบสอง คองสิบสี่ ยี่สิบคองเจียง" ซึ่งสอนการปฏิบัติตนในชีวิต ประจำวันเป็นรายเดือน มีแม่คำน่านการกำเนิดมนุษย์ บ้านเรือน การทำไร่นา ศิลปะดนตรี ศิลปะด้านภาพยกตอน ตัวหนังสือ และกำเนิดอื่นๆ อย่างเกี่ยวกับ วรรณคดีเรื่องไถ่เก็กของจีน เป็นสิ่งที่ฟังอนุรักษและสืบทอดยิ่ง

การศึกษาทั้งสังคมมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันอย่างแยกมิได้ ในบางขณะ ระบบของสังคมมีผลต่อการศึกษาอย่างมาก และหลายขณะการศึกษาก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมเช่นกัน ในกระบวนการการศึกษาในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า โรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญในการให้การศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สมาชิกของสังคม ทั้งนี้ นอกจากโรงเรียนจะประกอบไปด้วยกระบวนการให้การศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม อย่างเป็นระบบแล้ว โรงเรียนยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยอ้อมอีกด้วย ดังที่ ไพฑูรย์ สินดารัตน์ (2523 : 26 - 27) กล่าวไว้ว่า โรงเรียนนอกจากมีหน้าที่เฉพาะแล้ว ยังมีหน้าที่ด้านสังคมประการด้วย หน้าที่หลักด้านสังคมประการหนึ่งคือ การรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรม อันได้แก่ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งไว้ด้วย ภาณุ โญ่ สาธ (2523 : 3) ก็ได้

กล่าวถึงบทบาทสำคัญของของสถานศึกษาต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมในตนเองเดียวกันว่า วัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ต้องมีการส่งต่อกันมา วัฒนธรรมไม่คิดตัว มาแต่กำเนิด อังนั้นวัฒนธรรมจึงอาศัยครู อูมคร้ว สถานศึกษา และวัด โดยมีบิดามารดา ครูอาจารย์และพระสงฆ์เป็นตัวแทนทำการถ่ายทอด การถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรม ศิลธรรม จริยธรรม และศาสนธรรม เป็นงานหลักของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือกระทรวงศึกษาธิการ

เนื่องจากเล็งเห็นบทบาทสำคัญของสถานศึกษาต่อการปลูกฝังและถ่ายทอด วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520 : 21 - 27) จึงได้กำหนดบทบาทของสถานศึกษาต่อวัฒนธรรมไว้ในนโยบายส่วนรวมของแผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะเวลาที่ 5 (2525 - 2529) ว่า

ข้อ 3. จัดและส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม...

ข้อ 10. จัดและส่งเสริมการทำนุบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปอันดี งาม...

อนึ่งในนโยบายพัฒนาการมัธยมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ 2520 : 76) ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการวิจัยนี้ รัฐก็ได้กำหนดนโยบาย เกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ว่า

ข้อ 12. จัดกระบวนการสอนเพื่อปลูก และส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรม โดยเฉพาะในสถานคุณธรรม จริยธรรมและศิลปะแก่นักเรียน และ สนับสนุนให้ชุมชน สถานับ องค์กรในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ ในการดำเนินงานดังกล่าว

ด้วยความสำคัญของคติชาวบ้านซึ่งเป็นอนุวัฒนธรรมสำคัญสาขาหนึ่ง และ บทบาทของโรงเรียนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม ตลอดจนความสำคัญของ วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอด คติชาวบ้านอีสาน โดยมุ่งศึกษาเฉพาะครูภาษาไทย ทั้งนี้เพราะเห็นว่าครูภาษาไทย เกี่ยวข้องกับวิชาคติชาวบ้านหรือคตินวิทยามากกว่าครูวิชาอื่น ๆ ประการหนึ่ง และ เพราะครูภาษาไทยได้เล่าเรียนวิชาคติชาวบ้านหรือคตินวิทยามาโดยตรงอีกประการ

หนึ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นและบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินานาชาติ ตลอดจนเพื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐที่จะได้เข้าไปปรับปรุงแก้ไข หรือส่งเสริมบทบาทของครูภาษาไทย รวมทั้งเป็นแนวทางในการจัดหลักสูตร เพื่อพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิควิธีการเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินานาชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีผู้ศึกษา เฉพาะความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินานาชาติของครูภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่คำนึงถึงสภาพความแตกต่างทางศาสนา อายุ เพศ และพื้นฐานความรู้ความสามารถทางคตินานาชาติของกลุ่มตัวอย่างประชากร
2. ผู้ตอบแบบสอบถาม ตอบแบบสอบถามตามความรู้ที่แท้จริงของตน เพราะฉะนั้นคำตอบที่ได้จะถือว่า เป็นความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินานาชาติ
3. แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น และได้รับการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแล้ว เป็นข้อสอบที่สามารถใช้วัดความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรได้

คำจำกัดความ

ครูภาษาไทย หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอนวิชาภาษาไทยแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือการลงความเห็นในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ภายหลังจากการที่บุคคลนั้นได้รับความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว ซึ่งมีทั้งลักษณะนิมิต (Positive) คือ สนใจ พอใจ นิยมชมชอบ สนับสนุนและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ และในลักษณะนิเสธ (Negative) คือ เบื่อหน่าย ไม่พอใจ ไม่สนใจ ซัดแย้ง ไม่ร่วมมือหรือปฏิบัติตาม

บทบาท หมายถึง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการงานในสถานภาพคน ทั้งการงานโดยตรงและการงานที่แฝงตัวจะต้องทำของครูภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

อนุรักษ์ หมายถึง การระวางรักษาให้คงอยู่รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและดีขึ้นกว่าเดิม

สืบทอด หมายถึง การถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ และความรู้สึกนึกคิดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

คตินาบ้านอีสาน หมายถึง อนุวัฒนธรรมท้องถิ่น (Regional Subculture) ของชนชาวไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอาณาจักรไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินาบ้านอีสาน
2. เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำแนวคิดทางคตินาวิทยาอีสาน มาประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจ ถึงเข้าถึงบทบาทของครูภาษาไทยในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินาบ้านในภูมิภาคอื่น ๆ ต่อไป